

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

15-ik szám.

Szerkesztői szállítás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipa-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai széküldéssel, *félévre 5 ft. egész évre 10 ft.*

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.

GOETHE ÉS SHAKESPEARE.

Irodalmunk eljutott fejlődésének azon fokára, hol képesnek érzi magát: az ujkor legmagasabb szellem-műveit is saját nyelvünkre áttenni. Ezen fejlettségi önérzet kifolyásának nézhetők azon törekvések, melyek közelebből Goethe és Shakespeare némely műveinek lefordítása körül nyilvánultak. — Így, Nagy István Goethének legbajosabban magyarítható művével, Fausttal, gazdagította irodalmunkat; Tomori Anasztáz pedig Shakespeare drámáinak közérővel lefordítására hívta fel tehetségesebb iróinkat. — És már várható, hogy a mindinkább nyilvánuló fejlődési ösztön lassankint kielégíti magát, s a Goethe-Shakespeare művek jobb részét mi is saját nyelvünkön fogjuk birni.

Azonban nem kell feledni, hogy a szóalatti fordítmányok által, — bármily sokat nyer azokban irodalmunk, — még csak lehetősége lesz megalapítva azon szellemi nyeménynék, mely a fordítás által czélozva van. — A Goethe-Shakespeare-féle művek avatottjai, — kiket a fordítás már csak anynyiban érdekel, hogy ők is örömeiket találják nyelvünk képességén ily vállalatokra, — tudják, hogy ezen két költőnek művilága, azokra nézve, kiknek érdekében a fordítás történik, nagy mértékben új, és épen nem oly egyszerű szerkezetű, hogy abban az új polgár könnyen otthonosnak találhassa magát, — sőt labyrinthhoz hasonló, hol vezérfonal és „cicerone“ nélkül az élvezet és célhoz-jutás csaknem lehetlen.

Ezért, ha e fordítmányok a közönségre

nézve élvezhetők és emelők kívánnak lenni, nélkülözhetlenek azon előismertetések és utasítások, mik nélkül azok, a másnemű olvasmányokhoz szokott közönségre nézve, hozzáférhetlenek fognak maradni.

Ily nézetből közöljük Goethe és Shakespeare' rövid „lényeg-rajzát“ Emerson Ralph Waldótól, Amerika jelenkori legkitünőbb írójától *).

I.

GOETHE, AZ IRÓ.

Szemeim előtt az író oly férfi, kinek állására a világ-egyetem alkotásakor előre számítva volt. Az ő hivatása: tudomást adni a csodás életszellem tevékenységéről, melynek örök előre törekvő mozgása mindenben nyilvánul; az ő földadata, minden tényt lelkébe gyűjteni s belőlök lényeges, jellemző tapasztalatokat vonni.

A természet a maga lényegét nyilvánítani ohajtja. Minden tárgy öntörténelmének megírásával foglalkozik. A planéták forogva kerengenek, és árnyékuk követi őket. A völgybe alárohanó szirt-darab bárázdát hagy maga után a bércezen, a folyó a maga medrét a föld felületén, az állat a maga csontját a földben, harasztok és egyes falevelek szerény emléküket a köszén rétegekben; a hulló vizesöpp köbe, homokba dolgozza be önképét, és minden nyomdok, többé kevésbé maradandólag, jelöli az uta-

*) Representativ men: Seven lectures by Ralph Waldo Emerson. Leipzig. Alphons Dürr. 1853.

zónák irányát. Az embernek minden tette olvasható: kortársainak emlékéből, önviseletéből, ábrázatáról. A lég tele van hangzattal, az ég föllegei eseményekkel, s alattunk a föld egy nagy emléklap, érthető betűkkel beírva; hová csak szemünk elhatol, jegyekkel van halmozva minden, világos nyelv annak, ki érteni bírja.

A tárgyak ezen önföljegyzése a külterületben szakadatlan, — s a jegy úgy áll a tényhez, mint a viasznyomat a pecsétnyomóhoz: aényt adja vissza, — sem többet, sem kevesebbet. De a természet magasb czélokra törekszik, s midőn fölöle az ember nyilatkozik, e nyilatkozat már több, mint ama gépies lenyomata a tényeknek; ez által új és szebb képmása származik az eredeti benyomatnak: a nyilatkozat élő, mint élő a benyomat, mely fölöl a nyilatkozat történik. — Az emberi emlékezet oly tükörhöz hasonló, mely az alakokat lefogja, nekik életet kölcsönöz, s új renddel állítja össze. A tárgyak képei mozgásba jönnek, némelyek a háttérben elenyésznek, mások világosabban lépnek előtérbe, s majd új képesportot bírnak, melyben már csak a jelentékenyek tűnnek ki, a jelentéktelenek nem találnak helyet. Az ember elősegíti ezen átváltozást: szereti magát mással közölni. A mit kimondani ohajt, ölmekint nehézkezik szívében, mignem kimondta. A közlékenység mindenkinek természetében van, de némelyek rendkívüli hatalommal vannak fölrüházva arra, hogy a tárgyaknak ezen második világával foglalkozzanak. Mindnyájan született írók vagyunk. — A kertész gondosan őriz minden oltóágat, minden magszemet; hivatása növényzaporítás. Nem kevesebb gondossággal jár el az író a magasztiságban. Mindent, mi tudáskörébe jut, úgy néz ő, mint mintát, melynek lemásolás végett ülnie kell, hogy az általa czéltott képesport létrejöhön. Előtte jelentés nélküli beszéd, ha ki állítja, hogy vannak leírhatlan dolgok. Hite az, hogy minden, mi kimondható, le is írható; ha ma nem sikerül, igen holnap, — és megkísértené a szentlélek leírását is, ha mindjárt eredmény nélkül is. Neki misem igen durva, igen finom, igen fáradságos; ha tollára méltó, papírra fogja tenni. Ránézve „ember lenni“ annyit tesz, mint leíró képességünek lenni; ránézve a

mindenség nem egyéb, mint a leírni-alók öszvesége. Minden beszélgetés, viszontagság új anyagot nyújt kezébe. „Egyik isten azt adta nekem, hogy kimondhassam a mit szenvedek“ — mondja német költőnk. Fájdalom és kétségbeesés töké, melyeknek ő kamatját tudja venni. Elsietett tettek árán a meggondolva beszélés erejét vásárolja meg. Élet-sajkjájának vitorláját csakis a sors- és önszenvedélyének viharai dagasztják, mint a jó Luther írja: „Akkor tudok jól imádkozni és szónokolni, midőn haragszom.“ — Ismernők csak szülő okát az ékeszolás leggyönyörűbb kitöréseinek: Amurád szultán fogna eszünkbe jutni, ki néhány persának azért szedette le fejét, hogy orvosa, Vesalius, a nyakizmok rángását szemlélhesse*). Legyőzetései csak diadalát készítik előre. Ha egy ujon fölmerülő gondolat, vagy egy szenvedélynek megváltozása arról győzik meg őt, hogy az, mit eddig tanult és irt, csak a hüvely, nem a mag, nem a dolog maga, hanem annak csak silány vizsgálója: mit fog tenni? Bátorságvesztve ellöki tollát? Nem, sőt újult erővel fog írásához; reméli, hogy az új világosságtól vezetve, a valót, ha néhány szóban is, elvégre megragadta. A természet ösztönzi őt és segédkezet is nyújt. A mi gondolható, ki is mondható. A gondolat kifelé tör, szavakká ohajt lenni, ha mindjárt gyakorlatlan szervek által is. Ha ezek ma megtagadják szolgálatukat, várakozik és addig fárad, míg azokat odaképezte, hogy gondolatát világosan kimondhassa.

A fáradság azonban, mely a tárgyaknak megfelelő leírásra törekszik, rendesen nem ér el többet, mint némi gyorsirási készséget. — De vannak magasb fokok. Oly férfiak, kiket a természet nagyobb szerű hatásra szemelt ki, általa bőkezűbben szereltettek föl. Ezek arra vannak híva, hogy a tudósok vagy írók osztályát képezzék. Ők a dolgok kapcsolatát látják ott, hol a tömeg csak töredékeket szemlél. Ők a természettől azon ösztönt örökölték, hogy a tényeket belbecsük szerint adják elé s a tengelyt

*) Emerson az orvostannak a lefejezettek halálkinja általi nyeresiméjét hasonlítja az emberiség gazdagulásához oly könyvek által, melyeknek ékesszólása azért oly hatalmas, mert azoknak, kik írták, élet-halálra kellett küzdeniök.

mutassák meg, mely körül a világegyetem forog. Kiképeztetésüket a természet nagyon szívéen hordja. Létezésük és rendeltetésük kezdettől fogva előre volt látva, és a dolgok első öntetekor előrekészítve. Az író nem „csak megszenvedett,” esetleges jelenség. Mint életszerves tevőrésze a természetnek, hasonfeleivel együtt, a természet széles országának egyik rendjét képezi, beigtatva és jogositva elgondolhatlan idők óta, még akkor, midőn a dolgok számai a nagy világ-szövet alkotására összefonattak.

Sejtelve a jövőnek és előretörő ösztön lelkesítik. Mint meleg áradat hatja át keblünket, midőn az először feltáruló valóságot megragadni hiszszük: átható sugára az a belnapnak, mely a bánya mélyébe utat talált magának. Minden, lelkünkben fölvilanó gondolat, már csupa megjelenésével megmutatja: vajon az csak mulékony ötlet, vagy maradandó hatalom. Mert a mint egyfelől nagy ösztönünk van a bennünk megvillant gondolatot életbe léptetni, másfelől a társadalom fogadja azt, melynek arra szüksége van, mely annak tartalmát hően várja. Mert *egy* után esengtünk kezdet óta: magát kimondani elég hatalommal fölruházott férfi után, kinek elég ereje legyen azon dolgokat, melyek körül mások fejüket elvesztették, úgy mutatni föl, a mint valóban vannak, s öslényegükre visszavive. — Államtudósok és kereskedők újra meg újra találnak föl valami olyant, mit mint nagy popánzot állitnak piac-középre: adórendszerek, vasutak, ultramontánismus, mesmerismus, puseysmus vagy kaliforniai arany. E neveket, minden egyébtől, mi velök kapcsolatban van, elkülönzik s titokteljes csilámmal környezik, — mikre aztán a tömeg bódultan rohan. S mig itt ez történik, amott az emberiség másik fele más eszevesztettség után nyargal, — és a két részen ki sem gondol arra, hogy a másiknak bódultságát földeritse, vagy maga józan észre térjen. De álljon elé oly férfi, ki az egészet belátja, ki amaz elkülönített csodákat megragadja s nyugodtan odahelyezi, hová tartoznak: az elvakultság tüstént elenyészik, és az összes emberiségbe visszatérő bölcsesség köszönetet mond azon egy belátásának, ki intő szavait fölemelte.

Az író minden korok férfiai, de ohajtania

kell, hogy saját korával kellő forgalomban álljon. A felüleges nép szeme előtt az író osztályon a nevetségesnek némi látszata van, minek azonban csak akkor volna jelentősége, ha számba vétetnék. Társadalmunkban legfölsül a kalmár áll. A napi beszélgetések, a közvélemény elragadtatással nevezik őket, s ily emberekből álló töredéke a nagy egésznek hódolattal emlittetik. Amerikaiakul osztozunk Napoleon nézetében azokat illetőleg, kik az életet eszményileg kívánják fölfogni; hiszszük, hogy a társadalmi rend eszméi a kényelmes élet nyugalmával ellenségesen állnak szemközt, és hogy azok, kik magukat ennek odaengedik, végre eszüket is elvesztik. Ellenben senki nem fogja tagadni, hogy egy hajótehernek Uj-Yorkból Smyrnába szállítása, vagy aláírás-gyűjtés oly részvény-vállalat megalapítására, mely által 5—10 ezer orsó mozgásba hozatik, vagy egy választó-gyűlésnek informálása s a köznép előitéletének és hiszékenységének fölhasználása arra, hogy a közelgő elnökválasztáskor szavazata megszerzettessék: mindezek egyebek lennének mint gyakorlati és ajánlatos vállalatok. Én azonban, ha arról kellene véleményt adnom: vajon a gyakorlati tevékeny, vagy a szemléleti nyugalmas élet becsülendő e többre? nem mernék egész biztossággal az első részére nyilatkozni. Az emberiségnek oly erős vonatása van benső megvilágosodásra, hogy egy remete-vagy barátnek is elég oka van, csak szemlélkező és imádkozó életének indokolására. Némi egyoldalúság, elvesztése az általános sulyegyennek: ezek következei minden tettnek, az adó, mit a cselekvőnek fizetnie kell. Ám tégy belátásod szerint, de öurovásodra fogsz tenni! Nevez csak egy férfit, ki valamit tett a nélkül, hogy tettének áldozatává, rabjává ne esett volna! Az egyszer megtett cselekvény ingerel, ismétlésre ajánlkozik. A kezdetben csak kísérlet, később szent szükségességgé válik. A lángoló vallásjavító a maga eszméit határozott szertartássá, szilárd formákká testesíti meg, — s aztán ő és követői a lelkesültség helyett a külsőségekhez tapadnak. A quaker megalapította a quakerfelekezetet, a *shaker* a maga zárdáját s abban tánczait, — s mégis, ma is, mindenik fecseg a szellemről, mely őt lelkesíti, — ho-

lott az már régóta elszállt, s az egész nem egyéb, mint vak ismétlés, mi a szellemnek merőben ellenére van. — Mik a szellem tényei napjainkban? — Oly cselekvények, melyek lelkesültségből származnak, becsüket vesztették. De nemcsak ezek, hanem azon alsóbb rangú cselekvények körül is, melyeknek célja nem magasb, mint a mindennapi élet kényelmesítésének s ez által puhultságunknak növesztése, — ama cselekvényei körül a ravaszságnak, hazugságnak és lopásnak, — elkülönítése körül a fensőbb nézleteknek a gyakorlati kivitelől, — eretnekítése és számüzése körül az érzésnek és

bölcsességnek : még itt sincs sehol egyéb, mint becs-csökkenés és tagadás! — A hinduk írják szent könyveikben : „csak gyermekek, nem pedig tanultak, beszélnek az elméletről és gyakorlatról, mint két külön dologról. Ezek egyek, mert céljuk ugyanaz, — és azon fokozat, melyre az egyiknek követői eljutnak, elérhető a másik követőire nézve is. Azon férfiak a látók, kik előtt világos, hogy az elmélet és gyakorlat ugyanaz.“ Mert minden nagy tett a dolgoknak szellemi természetére viszonylik, s a tettnek becsmértéke az érzület, melyből az fakad.

(Folytatjuk.)

BELIRODALOM.

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA. Drámai költemény. Irta Madách Imre. Kiadta a Kisfaludy-társaság.

I.

Nem szokásunk hirtelen lelkesedni s elragadtatásunk első mámorában hozsánát kiáltani; sőt mint e lapok szíves olvasói legjobban tudják, kissé tán szűkmarkuak is voltunk egyszer-másszor a dicsérrettel. De a fenczimzett műről ismertetésünket annak nyílt és örömteljes bevallásával kell kezdenünk : hogy azt költői irodalmunk igen nagy nyereségének, s általában feltűnő jelenségnek tartjuk. Feltűnőnek, nem csak azért mert írója nem czéhbéli, hanem olyan, kinek fellépését ugyan tisztelettel s rokonszenvvel üdvözlők más téren, de eszünk ágában sem volt, hogy tőle költői művet nyerhessünk; nem, hanem saját belső érdeménél fogva, mely olyas, hogy irodalmunkban ma, bármelyik első rangú költőnknek is nagy köszönettel tartoznánk érte s valódi eseménynek mondhatjuk.

Ma, inkább mint akármikor; s ez a szó egy kis igazolást kíván. Egy barátom, a szigorú műformák embere, azt mondá nekem egy napon : irodalmunkban van tartalom, írónk eszmében nem szegények, szeretnek s tudnak is gondolkozni — egy bizonyos határig, addig míg a mű megfogant (míg a conceptio megvan) — de aztán eszméjüket művészileg bevégezni, tökéletes formába *) önteni nem tudják; legjelesbjeink torsot adnak,

*) Barátom itt nem a kül- hanem a bel-formákat értette.

vagy durván nagyolt szobort, mely azon sohajt csalja ajkainkra : „mi lehetett volna belőle, ha az ihlet percét képes lett volna megállítani a költő, ha az eszme erejéhez öntudatos művészet járul, — hogy a dicső anyagot (mint minap mondák) architektonikával rendezze.“ — Így szólott barátom. S én feleltem : ellenkezőleg, nekem úgy tetszik, hogy mi a formákat elég könnyűséggel, sőt néha feltűnőleg ügyesen kezeljük — de a mi hiányzik, épen az eszmék ereje. Tudunk írni hatásos színművet, mely tapsra ragadja a t. cz. publikumot, írunk regényt, melyben szellemdúsan beszélnek, sőt egész boncztoni virtuositással elemezvők az emberek; verseink ellen sokszor nem lehet kifogást tenni. De a mit nem — vagy igen ritkán találunk : az egy eszme pharosa, mely vihart s tengert világítson be, szóval a valódi tartalom. — És a két vitázó fél közül melyiknek van igaza? Nem akarom újra vita s eldöntés alá vetni. Mert félek, hogy bizonyos határig mindkettőnek; félek, hogy szigorú kritikával azon meggyőződésre jutnánk, hogy mai irodalmunk (a potiori fit denominatio) mind eszmében, mind a művészi formák tökélyében hátrább áll, mint első tekintetre látszik, s magunk is hinni szeretnők. Világért sem célom irodalmunkat kisebbiteni azért, hogy egy új mű kiemelkedésének könnyebben szolgáljon talpazatul; hiszen én is ez irodalom egyik napszámosa vagyok, s rossz madár, mely saját fészket bántja. De lehetetlen nem látnunk, hogy nálunk mai napság mily nyereségy oly mű, mely mély gondolkodás eredménye s mely eszmei tartalomban az egy nap életű irodalmi termékek színvonalán felül áll.

S főleg ezen szempontból üdvözöljük az *Ember tragédiáját*. Egyébiránt mint drámai költemény, formai tekintetben is sok jelességgel bír. Szabad legyen, mielőtt ítéletünk bővebb indoklásába ereszkednénk, röviden érintenünk, mit értünk mi drámai költemény alatt, mit követelünk attól? Csak dialogizált történetet, vagy dialogizált értekezést-e, mely a dráma szokásos külalakjában, annak belső alakítását s tartalmi kelleit egészen is nélkülözheti? Világért sem. De mivel nem mondjuk egyenesen s kereken, hogy dráma, hanem csak drámai (drámaféle) költemény: — világos, hogy a dráma szigorú követelményeiből itt némi lealkuvás s leengedés történik. Nem hinnené az ember s még is úgy van, e leengedés nem tartalmi, hanem formai. A dráma főkövetelménye: a cselekvés s mi ezzel együtt jár, a küzdés ép oly kevésbé hiányozhatik a drámai költeményből is, mint nem a határozottan egyénített jellemek, a cselekvénynek a kitűzött irányban haladása s az eszmei beltartalom, mi az egésznek lelkét képezi s a költői igazságtételben oldatik meg, mint csomó. S miután a dialog, t. i. a dráma kül-(technikai) formája szintén meg van a drámai költeményben és pedig nem csak a beszélgetési alakban, hanem a drámai nyelv s szólam erejében is, mely az egyéniségek s a szenvedély nyelve, szólama; végre is az egyetlen pont, miben ez a szorosán vett drámától különbözik, csak a forma bel-oldala, t. i. a szerkezet, mely szerint a drámai költemény nem követeli (a legtisztább eszme-egység mellett is) a cselekvény-egység azon szigorát, a részletek egymás mellé állításának azon teljes folytonosságát és végre a színpad s előadás (a dráma e természetes légköre) tekintetbe vételét. Egy szóval: a conceptio, cél, jellemek, cselekvény, külalak, mind a drámáé; a szerkezet szabadsága leveti annak szigorát. Csak ez a különbség, mi Goethe Faustját, Byron Manfredjét, Shelley Beatrice Cencijét nem engedi drámáknak lenni, hanem a drámai költemények sorába utasítja. S mihelyt a dráma egyéb követelményei hiányoznak, a dialogizált regény vagy bölcselmi értekezés ép oly kevésbé érdemi a drámai költemény nevet, mint nem Platon dialogusai, csak azért mert épen dialog-alakban irattak. S vajmi sok — ugynevezett dráma, színpadon és színpadon kívül, távolabb áll a valódi drámától, mint az említett drámai költemények!

Az *Ember tragédiája* megérdemli, hogy ama világhírű költemények sorába állíttassék, melyeket imént említünk. Kétségtelenül magas polcon áll költészeti irodalmunkban s világirodalmi fontossággal csak azért nem bír, mert általában irodalmunk még nem foglalt egyenjogú helyet az európai irodalomban. Egyes remekíróinkat, jobbgyöngébb fordításokban ismeri a külföld — többnyire mint curiosumot; elismeri jelességeiket, eredetiségeiket, de nem úgy beszél róluk, velök, mint a társaságban az otthonossal, az egészen bevettél, hanem csak mint az idegennel szokás. Ezért

van, hogy Petőfit nem emlegetik az újabb kor legnagyobb lyrikusai között, — mint Eötvöst általánosan elismert nagy műve nem állítható a világvéleményben azon rangra, melyet érdemelne, az utóbbi háromtized legelső állombölcsei s politikai írói közé. Hiában, ez szerencsétlenségünk. Mert az angol, francia és német nagy irodalmakkal — nem egyes nagy lángelmék — hanem szintoly nagy irodalom által versenyezhetnénk s egyenlő-sülhetnénk; — nekünk pedig, ha néhány nagy írónk van, de nagy irodalmunk nincs. Azért bizonyos, hogy az *Ember tragédiáját* Faust mellé állítani, sőt talán még megismerni is, a külföld nem fogja. Nekünk pedig úgy tetszik, hogy ha a világ egyik legnagyobb elméjének e remekművét mindenben el nem éri is, de van pont, melyben felülmulja. És ez — épen eszmei tartalma, nagyszerű conceptiója. Mi egyébiránt, mint már érintők, leg-erősb oldala is. Mert az *Ember tragédiájának* írója nagy gondolkodó, de e tehetségével képzelő ereje nem áll egyensúlyban, holott e kettőnek egyensulya tenné a művészt. Költeménye hatalmasan van kigondolva, gyöngébben megalkotva; eszméje bámulatra ragad, kivitele nem ragad el; a bölcsészet egész meggyőző erejével bír, a költészet édes bűbája hiányzik — nem jól mondtuk: — kisebb mértékben van meg benne mint ohajtánók, mint amaz előnyök mellett követelnők.

De hogy mind ez világosabb legyen, s hogy nézeteinket tőlünk kitelhetőleg indokolhassuk, szükséges az *Ember tragédiájának* alapeszméjét s ez eszme költői kivitelét bonczolás alá vennünk; s ezt alig tehetjük másképp, mint (bár kedvünk ellenére, mert olvasóink nagyrésznél a művet olvasottnak tehetjük fel) az egész tartalomnak, főmozzanatai szerint részletes — de a mennyire lehet összeszorított előadásával.

Az *Ember tragédiájának* tartalmi köre az emberiség egész történetét és pedig nem csak maig, hanem a messze jövődőkig, s így sok ezer évet foglal magában; azonban csak pár óra keretében, egy jós-álomban, melyben az első ember nemének sorsát, küzdelmeit — bukásait — új küzdelmek s mindannyiszori bukások hosszú során át (s ez az ember tragédiája) — látásképen megálmodja. Ez álmod, nem csak mint esetleges előzmény, de mint lélektani szükséges alap s előkészítés, az ember első bukása a paradicsomban, onnan kiűzetése s munkái első sanyara s szabadságának keserű büszkesége előzik meg; — és az ébredést, szükséges költői engesztelésül (mi a különben vigasztalan tragédiában legszükségesebb) az ember kibékülése sorsával, a teremtő biztató segedelme, s a már valóban kezdődő küzdelmek erkölcsi bátorsága követi, — s végzi be egyszersmind a művet.

Az *első szín* (felvonások s jelenetek helyett az egész költemény tizenöt színre van osztva) a mennyekbe vezet, hol az Ur, az épen bevégezett teremtés után, dicstől környezve ül trónján s gyönyörrel indítja mozgásba a világ gépezetét. Az

angyalok dicsőítik, karban előbb, azután a fő angyalok egyenkint hódolnak: az *Eszmének*, az *Erőnek*, a *Jóságnak*. Távol kereng már a parányi föld, de már ki van mondva róla a végzet,

A nagy ég áldása rajtad!
Csak előre, csüggedetlen!
Kis határon nagy eszmék
Fognak lenni küzdelemben . . .
S bár a szép s rút, a mosoly s köny,
Mint tavasz s tél, kört vesz rajta:
Fénye, árnya léssen együtt:
Az úr kedve és haragja.

De az angyalok dicsőnekébe egy kicsinylő, kárhóztató hang vegyül — Luciferé, az anyag s tagadás szellemeé. Előre látja s mondja ő már, hogy az ember, mint

— sárba gyúrt kis szikra, mimeli
Urát, de torzalak csak, képe nem;
Végzet, szabadság egymást üldözik . . .

Az Ur megveti az átkodott ellenmondót s működési téréül, az osztályrészét követelőnek, két sudár fát mutat ki az Éden közepén; de ez neki elég; egy talpalatnyi föld, hol a tagadás megvetesse lábát.

A második színben a paradicsom tárul előttünk fel, közepén a tudás és az élet fáival. Ádám s Éva, első szavaikkal jellemzik magukat. Ah! élni, élni: mily édes, mi szép! mond az asszony. És urnak lenni mindenek felett! — a büszke férfi. S midőn Lucifer mindjárt reá megjelenik, az ijedtében futásnak induló Évát elég „kecses hölgynek“ mondanía s kérnie, álljon meg s engedje: egy perczig csodálhassa; — és a hiú nő, — „mintakép mely milljószor ujuland meg“ — kész maradni. A megvetés, melylyel Ádám a szellemet tekinti s gyanuját, mintha megrettent volna, visszautasítja: szintén úgy mutatja fel őt is, mint jó őst a büszke férfi nemnek. — A csábítás hamar czélt ér. S az isteni tilalom első pontja megszegve; esznek a tudás fájáról. És már épen az örökéleté után nyúlnának: midőn a cherub utjokat állja s az Ur kitiltja őket Édenből. — Éva, ki első lelkesült, első is érez csüggedést. Ádám az esésben is megtartja kevelységét.

A harmadik színben az emberpár s kísérőjük Lucifer, az Édenen kívül vannak. Ádám egy darab helyet foglalt már s azt magáénak mondja, mert ugymond:

— bírok vele,
Megvédem azt a kártevő vadaktól,
És kényszeritem nékem termeni.

A tulajdon eszméje. Melyhez a nő mindjárt a családot teszi; — a világnak ez lesz kettős mozgatója; e két eszme nő majd szüntelen,

A mig belőle hon lesz és ipar,
Szülője minden nagyinak és nemesnek
És felfalója önnön gyermekének.

De az ember első élményei már éreztetik vele, hogy léte s örömei fáradság s kin árán vannak

kiérdemelve, s hogy az anyag őt az anyaghoz, élete a földhöz láncolja. Lucifer megmutatja neki a természeti erők titkos működését, az anyag össze- s ellenhatásait; s ő érzi, hogy e zűr között elvész *énjének zárt egyénisége* s magát föltartani nem bírja. A föld felidézett szelleme csak neveli rettegését s tehetetlensége érzetét. Elborzad jövőjétől önmagának s el azon fajnak mely az ő egyéniségének, mint állandó egyén, örök folytatása leend. Jövőjébe ohajt vetni egy tekintetet, hadd lássa mért küzd, mért szenved? — Azt kéri Éva is:

„Hadd lássam én is, e sok ujulásban,
Nem lankad-é el, nem veszít-e bájam!“

Kérésök könnyen megadva. Lucifer, bűbáját szálitván reájok, hagyja hogy a jövőnek végeig belássanak. De, ugymond,

— ha látjátok mi dőre a czél,
Mi súlyos a harc, melybe utatok tér,
Hogy csüggedés ne érjen e miatt:

egy kis sugárt ad, a reményt. A reményt, hogy mind ez tán álom, s hogy minden lépés jobb és sikeresebb, lesz mint az előbbi vala . . .

Ez a prolog. Az egésznek magva benne van; ez örök remény, örök csalódástól kísérve; mindig az eszmény magasztos képe s reá mindig a kiábrándulás lehangoltsága, üressége: — ez az ember tragédiája, mely az emberiség történelmének fő mozzanatain vezet át — s im most nyílik meg —

A negyedik színnel. Egyiptomban vagyunk, a történelmi idő elején, Ádám (az ember: mint ifju) — trónon, mint Fáraó. Bir mindent s elégedetlen; mert engedelmességet, szerelmet, gyönyört, hatalmat — mindent a parancsszó lánczolóhoz; a zsarnok gyönyöre: undor, elteltség, unalom. Nincs, úgy véli, másban boldogság, mint a dicsőségben s neve fenmaradásában, melyet egy óriási pyramissal biztosít. Azt építteti; erős az, hogy dacoljon idővel, elemekkel s mutassa meg, hogy az ember erősebb lett istennél. Milliók dolgoznak rajta — de csak a fáradság övék s a korbács, — a dicsőség a Fáraóé egyedül! — s azt hiszi, megtalálta az utat, az egyedülit, léte céljához. Kiábrándulásához nem sok kell. A felügyelő egy munkást vérig korbácsolnak, s az kétségbeesetten, oltalomért esdve a trón lábához szalad s ott összerogy; a sokaság közül neje bontakozik ki s borúl szerelmmel reá, enyhíteni sebei kinját. E nő Éva. S az első férfi — és nő ily alakban találkoznak. A munkás átokkal hal meg, e szóval

— milljók egy miatt!

Rettentő beszéd ez Ádámnak s érezni kezdi, hogy a dicsőség utjában s a lét céljában csalódott. Most szerelemre gyúl Éva iránt; trónjára veszi azt s öleléseivel halmozza. De a nép leánya nem tud boldog lenni, mig korbácsolt faja jajjait hallja; s

mint vert test egy ize, érzi az egésznek fájdalmát. Általa, vele érez Ádám is! csak egy szikra kell még, s ezt Lucifer teszi hozzá, midőn megmutatja Ádámnak álmódott nagysága semmiségét: a lobort, mit a homok befű, eltemet s önmagát, midőn belőle múmia lesz, — kíváncsisága iskolásfiúknak! Nem kell több. „Legyen szabad, ugymond, a szolganép!

MALVINA KÖLTEMÉNYEI. 1861. Kiadja Ráth Mór. (Vége.)

Hátra v. Ina még szólnom a nyelvről, technicáról, de ezek apró esetlenségeit, valamint a női orthographia elsikamlását szoktuk, örömet elnézők, hol a gondolat meleg. Malvinát különösen az is kötszó üldözi, melyet (néha egy versben kétszer is) kénytelen átvinni a következő sor elejére, így:

Feltámad a sirnak mélyiből
Is, ez ijesztő rém király! —
S a kéklő harangvirágok
Is harangszót emelnek, —
Még a kisded ibolyának
Is szerényke illatát —
S e tündér álomból
Is, könnyel ébredek —
És rajt' az emberek
Is, érzéketlenek —
Mert e tündéri szigeten
Is, mozognod kéne még —
A szent biblia könyvében
Is, e szók olvashatók —

továbbá a *mécst*, *könyt*-féle ragozás, meg szín helyett *szün*, szintelen h. *szünetlen*; s *szöke* h. *szülke*; se helyett *sem* (sohasem érje küzdelem), mond *mond*; a 74-dik lapon 10 rim egymásután csupa e-ből (engemet, felett; tele, lele; lelketem, sebetem; üzenetet, levelet; szívemet, lehet) a 120-dikon ilyen rim: ügyeltem én, irok én; s több efféle. De, mondom, ez nem a világ: nagyobb baj, midőn nem találjuk igazolva második részét sem főntebb idézett állításának, — hol ezt mondja:

... nem ügyeltem én
Arra, miként irok, —
Csak — hogy mit irok én.

És most önhöz egy szót, szerkesztő! Nem tudom, mi véleménynyel van a nő-íróság felől. Rézszeimről azt látom, hogy mióta e tárgyban Gyulai felszólalt, verselőink száma ez oldalon legalább is meghúszszorozódott. Az első *Malvinától* (D. Takács Judit) a forradalomig alig tudunk említeni egy-két nevet; a forradalom után is, ama „famosus“ czikk születésig körülbelül, szintén könnyű számbavenni a feltűnedező jelenségeket: hanem azóta félelmesen növekszik az arány, s ide s tova alig lesz olvasó nő, ki egyszersmind író ne akar-

— Mit is ér a dicsőség,
Mit egy személyben ér utól az ember,
Milliók vesztével és milliók jajával!

Fölvillan benne a köz-, a milliók jogának eszméje s előbbi csalódásából kiábrándulva, azt hiszi: szabad államban, enyészni kell az egyénnek, s a millióknak kell érvényt szereznie.

SZÁSZ KÁROLY.

(Folytatjuk.)

jon lenni. Visszahatás-e ez? A kimondott szó, mely az emberiség szebb, de gyöngébb felénél kétségbe vonta a *legfensőbb* teremtoi képességet, e szó hatása idézte volna-e elő az ellenhatást, mely irodalmunkban vinni látszik a nő jogaiért; vagy csak a pálya könnyüése, a kecsgetető alkalom, a sükerre mutató kilátás, az ujjal érhető dicsőség szomja, vagy a világi közönséges hiúság (mely utóbbtól a nő sem ment egészen) okozta, hogy amazonaink tömör phalanxban nyomódnak előre, elfoglalni a tért, mire, tekintve az ellentábor gyöngé voltát, nem nagy erőfeszítés látszott szükségesnek? — Én e második gondolat inkább; hozzá meg ama szándékos hanyagságot az inneső tábor részéről, mely szerint a tömeges invasio könnyítették, a fegyelem laza, órállomások elhagyatnak, út és kapu tárva-nyitva, mindenféle összeszegés, összekacsintás az ellenséggel szabadon foly, az átszökés napirenden, legénység, fegyverzet nem igen derekabb (ha nem selejtesebb) mint a másik oldalon. De hagyjuk e harczias hasonlatot, beszéljünk egyenesen. Önt vádolom, szerkesztő, és collégáit. Önök csupa udvariságból kegyetlenek a hölgyek iránt. Azt talán még megteszik, hogy egy savanyú képű sühedernek, ki önköz verssel belátogat, megmondják, hogy költeménye nem válik a többi közé, nem üti a mértéket, mely pedig bizony koránsem csupa gránátosok számára van felállítva; de ha egy kedves „nagysám“ illatdús rózsaszín papírját szerencsések kapni, rajta a multheti *rébusz* megfejtését, vagy egy a boldog emlékü „Hasznos Mulatságokból“ parfümmel új-rakeresztelt *talányt*, vagy egy dalt, mi ezeknél semmivel sem jobb: akkor önök gipszmacskai könnyüséggel s meggondolással szórják bókjaikat, nem gyöztén örülni, hogy a 99-edik múzsához önök voltak szerencsés még egy századikát födözni fel. Arra, hogy e szerföltött udvariasság által épen az így megtisztelt nő hamis helyzetbe jut, hogy szerény neve a világ piacán gunyos megjegyzéseknek lehet kitéve, hogy a költemény, mely a boudoir szentélyében kifogás nélkülinek tetszett, nyilvánosság elé hurcolva talán egy arczot mosolyra ingerel, mást elfintorit, a harmadikon boszankodás kétségtelen jeleit idézi föl, — mit gondolnak önök arra! Vagy, ha egy-két darab tūrhetően sikerült, s így önök illető bókja né-

mileg igazoltnak látszik : van-e férfiúi bátorságok egyebet mondani bóknál akkor is, ha a következő 10—20 türhetetlenül *nem* sikerült? A vád, szerkesztő, önöket sujtja. A nő természettel szerény, tartózkodó, nevére féltékeny, a gunynak még árnyékától is visszariadó; a nő sohasem lépne mind a világ szeme elé, ha meg nem volna győződve, hogy megjelenése nem tesz — legalább kellemetlen benyomást. Önök bátoritása, biztatásai merészszé (ne mondjam, tolarddá) teszik a nőt, s azt eszközlük, hogy tisztába ne jöhessen tehetsége iránt, s jól-roszúl folytassa az éneket, melyet önök először, tán csupa complimentből, megtapsoltak. Ez nem szép lovagiasság önöktől. Gyakorlottabb udvariassággal lelnének abban módot, éreztetni a különben is finom fogékonyágu nővel, hogy bizony ez s amaz verse nem kiadni való, vagy ha ez talán, a következő tíz-húsz nem. Így nyernének a nők, nyerne az irodalom. Azok csupán kedves oldalról mutatkoznának, s az irodalom se nélkülözne ama tán nem erőteljes, de annál gyöngédebb s finomabb hangokat — melyek (c. ak hamisak ne legyenek) oly kellemesen végyülnek az egyetemes harmóniába, melynek neve : irodalom.

Ezzel egyszersmind kimondtam, mit tartok én a nő-íróság felől, Ha a költői teremtés, alkotás ama nagy szabású műveire — melyek épen azért *hím* (mále, masculin) szóval jellemeztetnek — gyöngének tartanám is az emberiség e finomabb szervezetű felét : nem tiltanám soha, hogy zengjenek *a mint isten tudniok adta*. De csak *úgy*. Csak úgy, a mint keblök istene, az *ihlet*, mely nincs kötve nemhez, meglátogatja őket; csak úgy,

ha az, ki illatos nefelejcsből s ibolyából nyujthatna kiseded koszorút, nem ösztönöztetik, hogy mindenféle utszéli gyommal tarkázza s disztelen halommá növelje adományát, mely így kétszeresen visszatetsző oly gyöngéd kezekből. Nálunk a lyra női ujjakon ha adott is kellemes hangokat : egy Iduna, Ferenczi Theréz például, vékony füzetben hagyta ránk szelleme jobb részét, csak Molnár Borbála vizenyős elbeszélései duzzadnak tenyérynői kötetté. Azt gondolom, hogy a lyrai tultermelés ártana hölgyeink költészetének. Ezért ohajtanom kell minden író-nő mellé oly őszinte barátot, ki elég bátor legyen figyelmeztetni egy-egy tökéletlen versére, mint hű anya vagy gouvernante a roszúl álló ruhadarabra, melyben világ előtt szégyen volna megjelennie.

Ennyit általában. Visszatérve Malvinához, hogy egyszersmind búcsut vegyek, összefoglalom véleményemet. Malvina egy pár költeménye (talán több is) nincs ihlet, nincs költői hang, nincs hozzáillő forma nélkül; többen meglátszik a nem kellőleg kifejtett csira. Ki egy pár élvezhetőt adott, az fog nyujthatni ezután is, ha meglesi a kellő perczet, ha el nem sieti s megvárja míg a gondolat megéri, ha nem dolgozik kötet számra — még szent czél tekintetéből sem — ha uralkodik declamáló és prózai hajlamán, ha tanulékonyabb akar lenni, szóval, ha nem hisz önök hízeltégeinek, szerkesztő, hanem vagy magán belül, vagy kívül magán egy szigorú bírót keres, ki ne sajnálja inkább tíz versét máglyára itélni, csak hogy a tizenegyedik méltó legyen oly szép, költői zengésű névhez : *Malvina*. Isten velünk!

M. P.

T Á R C Z A.

A Z U T O L S Ó Z R Í N Y I.

Mutatvány ily czimű költői beszélyből.

Borongón a félest leszáll,
Homálysetét a messzetáj.
Nyugat felé, mint fellegek,
Látkört vetnek sűrű hegyek.
Lenn pásztortűz, fönn csillag ég,
Kölcshűtőkörbe játszva rég...
S a völgybül, hol gyér kőd lohad,
Kibomlik egy futó lovag.

Szűk uton a király halad,
Vezetve a fedő hadat;
Nyomába Zrínyi s Esztorász,
Csoportosan mögötte száz...
Rá szemközt a futó lovag
Ereszti a habos lovat...
Egy dördület... s mint lángba költ
Futó rém, a királyra tört...

Egy pillanat... s rá más lövés —
És Zrínyi mint a vastörés
Körnerrel, így ki odajött,
Köröszkül ront a sor között...
Szablyája láng, két karja érez,
Viszhangzik rá a tova-bérez.
S a megrebbent hadcsapaton
Törtetnek túl, a szabadon.

Utánok tíz, utána száz
Hósnél hősebb kemény hadász;
Setét a föld, repül a ló,
Süvölt utánok a golyó.
Dühöng a föld odébb — odébb,
Hallhatni a vak éjbe még;
Majd halkal elhal a dobaj
Miként barlangi szélsohaj. —

Tovább, tovább két ifju fut —
 Előttük *megmozdul* az ut:
 A szellős fák megrengenek,
 A fülmilék fölzengenek.
 Itt-ott a lombos részen át
 Meg-megcsillan a mécsvilág...
 „Fuss Zrínyi, fuss! ott várnak, ott!“
 — Mond Körner — „én itt maradok“...

S felfogni az üzők hadát,
 Lőn egyedül Körner a gát!
 S nyomában, im, ott termenek — —
 Csengnek vakon a fegyverek...
 És Körner *más irányba* fut,
 Hogy lenne így veszítve ut...
 S rájok míg egyszer vissza vág —
 Golyó veri le őt s lovát!!

Tovább, tovább csak Zrínyi fut.
 Előtte megcsillan az ut
 S robogva az ablakhoz ér:
 Reszketve ott vár rá *Adél*...
 S mögötte halkal sejteti
 Hogy ő is vár rá — *Retteghi*...
 „Gyorsan, mond Zrínyi, fogd lovam“
 S a titkos lakba bérohan.

Perczig se vet fényt rájok a
 Derengő lámpa hályoga...
 Aztán setétte lesz a lak,
 Melyből kilép a két alak.
 „Föl, föl Adél! föl, itt a ló —
 Nincsen percz vesztenünk való!“
 S mint a hattyu a rengő habon, —
 Adél a hófehér lovon.

S mint omló part a hab körül,
 Feldöng a föld hátok mögül...
 Fegyverzőrej, szilaj „hahó“ — —
 S Adéllal megszökken a ló...
 Hős Zrínyi ránt kardot sulyost,
 Jaj annak, ki utjába' most!
 S az elsón ott, mely rárohan,
 Fen Zrínyi ül az uj lovan...

„Fuss, fuss Adél! — kiáltja hön —
 Követlek a *jelölt mezőn*“...
 S Adél elől... utána ő...
 Nyomukban a had hadra nő!
 Golyó golyót füttyölve ér
 S -- Zrínyi lovát borítja vér...
 „Fuss, fuss Adél!“... kiáltja hön
 S tusára kél az éjmezőn.

Alatta még fönáll a ló,
 A sebesült, a roskadó;
 Markába fölcsendül a kard,
 Rohanva rá sok szablya tart...
 S mig hólován Adél repül,
 A míg az éj ráfeketül —
 Mögötte az üző sereg
 Örült csatába kevereg.

Szemközt őket ki így veri,
 A hős erő, nem emberi...
 Száz ellen egy, magánosan,
 A szablya, a fő magasan — —
 De im! alatta dől a ló...
 S a kard, a fennen csattogó —
 Kettéden hull... s üresre vág!...
 És Zrínyit ott foglyul fogák! stb.

TÓTH ENDRE.

BUDA ELSŐ GYÁSZNAPJAI.

Mutatvány ZORD IDŐ czimű, sajtó alatti regényből.

(V é g e.)

Werböczi ma fog legutóljára a kormánytanácsban megjelenni, s pár nap mulva új hivatalához kell hogy fogjon.

Ő a török tartomány keresztény népességének fő bírája.

De vajon melyik megye vagy kulcsos város fogja hozzá felebbezni a pert?

Nem valószínűbb-e, hogy még minden falu is maga intézi el ügyeit, a mint épen tudja.

S ha nem akad tárgy, melyről ítéletet hozni lehessen, akkor mit használ az egész megmentett magyar törvénykönyv, mely leginkább az ő rendező kezének és tudományának köszöni létét?

És hol vannak az ügyvédek, hol a bíráskodásra alkalmas emberek?

A jancsárok kihajtottak a városból minden főurat, minden nemest s általában minden fegyverviselő embert; tehát az akkori műveltség öszletét, igen kevés kivétellel.

Csak a polgári rend és a pórnép maradt meg Budán.

Ezek által kellett Werböczinek megmenteni büszke művét.

A belvárosban két magyar-, két német- és két zsidóutcza volt.

Innen remélt a magyar az igazság-szolgáltatás számára néhány ujonczot toborzani; mert a vizivárosban alkalmas egyén nem

vala az előrelátó János diákon kívül, ki a nemesek sorából egyetlen példányként maradt fenn s kit a jancsárok, a római törvényben sem lévén jártasok, arczsapás helyett lábbrugással manumittáltak a fogságból.

Tagadhatlanul Buda legeszesebb polgára, a Werbőczy által kedvelt Turgovics volt.

Még a kormány-tanács összejövele előtt tehát hozzá sietett.

Turgovics nője szobájában volt, a vendég érkezésére lábuj hegyen jött ki, vörös szemhéjai könyek és virasztás nyomait árulták el.

Hidegen, hanyagul, apathicus közönytársul köszönt Werbőczynek, s kezével egy karzékra mutatva, maga leereszkedik a másikba s álmos ögyelgéssel nézett a padlózatton egy pontra, mintha ott valami levakarni, lesurolni, kiégetni való volna.

— Talán alkalmatlan időben jöttem, szolt Werbőczy, bánatos arczát rozszul sikerült nyájasságra erőltetvén.

— Azt gondolom, hogy az idő alkalmatlan lesz nekem, mig egészen el nem fogy; belöle csak a végpercz érhet valamit. S nagyságod még mind él, . . . akarám mondani, mindig egészséges?

— Morzsolom a napokat, kedves barátom. *Truditur dies die!* . . . Talán beteg?

— A nőm az.

— Remélem csak egy kevés hülés miatt?

— Fagy miatt, nagyságos uram! Jéggé vált minden vércsepje midön engem meglátott. S hol van az a tudomány, mely a lélek betegségeit gyógyítani tudná? A hitet emliti nagyságod? De ő nem akar többé hinni és imádkozni, mióta engem látott elől, s utánam a jancsárokat.

Werbőczy eltakarta szemeit.

Turgovics pedig folytatá: — Martinuzzi sarczul viteté el vagyonomat, mert a töröknek nem voltam eléggé hü szolgája. Ezentul tehát hü és engedelmes leszek, miután szégyenlek koldulni, s hivatalomra szorultam: ezt gondolám. De van határa a szolgáltságának is, s tán nagysád sem ellenzi, ha állitom, hogy voltak vértanuk mindig, midön az emberektől olyat követteltek, a mit teljesítve, ha nem oktalan állat, akkor ördög. Átok idegeimre! A borzasztó mézszárlás, a fülsiketítő jaj és hörgés, az elmetszett reszkető tagok, a ruhámra

fecskendett agyvelő és vér, nem az én izgékony képzelődésemnek való dolgok. Ha engem fenyegettek volna golyóval, ugy hiszem, ellen tudtam volna állani. De kétezer szétszakgatott test, kétezer halál szemem előtt! ez elbódított, s összezuzta lélekerömet. S már késő bánkódni gyöngeségünkön.

Werbőczyt nyilvesszőként sebzette Turgovics minden szava, mert kénytelen volt Buda elvesztésénél magát vétkesebbnek tartani, mint őt, ki csak eszköz volt.

— De Budát, kedves barátom! a törökök Turgovics Miklós nélkül csak ugy elfoglalhatták volna, szolt Werbőczy vigasztalva.

— Kétségkívül; azonban, ha a halálra íteltet okvetlenül kivégezik is, következik-e belöle, hogy én legyek a bakó? S ha engem bakónak tartanak, mit használ, ha másokra háritják az okot, melyért a pallos kezembe adaték.

— Mit tegyek én akkor, midön barátom uram oly kegyetlenül itéli el magát? szolt Werbőczy legmélyebb megindulással.

— Nagyságod eljárása nem fordult saját családjá ellen; de az én nőm életveszélyben van az iszonyu hatás miatt, melyet visszajövelelem módja okozott. Ha teritön látott volna, az emberi nem közsorsa vigasztalná; ah! midön jancsárok élén szemlélt, egy tekintet elég volt, hogy szívét átszurja. Nagyságod mondhatja, az isten a mellet csontból és husból alkotta átlátszó üveg helyett, s ennél fogva lehetlen a kebel titkaiba tekinteni. S ki tudhatta volna, hogy a török császár okvetlenül csal, s nem hitte-e egy egész nagy párt épen az ellenkezőjét? Oly helyen, hol a nép golyvás, sánta, vagy vak, nem szégyenli a pap, ha a prédikáció közt vonit, a katona, ha a parádén biczeg, a pandur, ha rövidlátó s a zsványt nem veszi észre. De én nem lehettem kétségben az iránt, a mit parancsoltak s a mit végrehajtottam.

— Borzasztó vigasztalás; sóhajta Werbőczy.

Nagyságod, ha politikájáért akkora vádsulyt hordana is keblében mint én, hozzám képest szerencsésnek mondhatja magát, mert buzgó katolikus, s imádság, gyónás és vezeklés által folyvást közelebb juthat e földön a léleknyugalomhoz, a mennyekben az

idvességhez. De reám korunk vallásos kétélyei befolyást gyakoroltak. Küzdöttem az eszmékkel, hol Rómára függesztve szememet, hol Wittenbergre, s míg a régi tanok iránt ellenvéleményeim támadnak, az újból épen azt roszalom, a mire egyedül volna szükségem, hogy tudniillik a hit csak magában üdvezit, s nem a jó cselekedetek által.

— Az istenért, esdeklék Werbőczy, irtsa ki kebléből az eretnekség csiráit. Velem szemben a legjámborabb szerzetesek laknak; én is ott szoktam imádkozni és tisztulni lelki szennyeimtől. Tartsunk együtt a bűnbánat gyakorlatában, és a mi időnk fennmarad, fordítsuk annak, a mi megmei thető, a magyar magánjognak életben tartására. Ezzel vivjük ki hazafi társaink közbecsülését.

— Megtehetem, nagyságos uram! mihelyt parancsolja, szólt Turgovics vállat vonitva. Ha boldogtalan nőm áldozatul esik is, leányaimnak ruha és táplálék kell, mit nem lehet csak úgy szedni, mint a földről az epret, vagy a fáról a bogyót. De meg kell jegyzennem, hogy ezen esetben szintén nagyságod lesz a szerencsés, nem pedig én. Mert nagyságod kedélyét termékenyíteni fogja az áhitat, mint a szántóföldet az eső; de attól tartok, hogy én szikla vagyok, melyről a fellegszakadás is nyom nélkül csorog le. Nagyságod, ha minden százezer rab helyett, melyet hivékenyen a török kezére játszott, megtakarított filléreivel kiválthatna a héttoronyból egy foglyot; legalább néhány napig boldognak fogná magát érezni: ellenben én oly rosz természettel bírok, hogy mikor házam elégne, nem tudnék azon örvendeni, ha egyik ablakráját megmenthetem. Nagyságodnak vigasztalásul szolgálna a magyar magán-jog megmentése, de én e vivmánynak sem fontosságát, sem lehetőségét nem látom át. Meg vagyok győződve, mi leszünk a meghódított tartomány utolsó magyar birái, s nyomunkba lép a kadi, az erőszak, a fejtelenség. Nagyságod még kivívni reméli hazafi társai közbecsülését bölcs itéletei s tán meleg szónoklatai által is. De én úgy hiszem, hogy mi a török hódoltságban annyira el vagyunk különítve a magyar nemzettől, mint ha egy pusztaszigeten lagnánk, melynek partjaihoz a mi igazi hazánkban egy ladik sem téved, hogy

nagyságod beszédeinek és tetteinek hírét elvihesse, akár Izabella akár Ferdinánd országaiba. Minden jó és rosz vélemény tehát csak Budavárára szoritkozik, s határain túl elhal. Megengedem, hogy nagyságod egy város kedvező véleményében is elég kárpótlást talál. De én azt hiszem, hogy a ki nem gyalázhat, az nem is dicsérhet. Nőm rosszsulléte miatt orvos után kellett mennem. Megvallom reméltem, hogy a nép szét fog tépni. Iszonyu csalódás vala ez is. A vizivároson át majdnem Hévizig mentem, hol egy tapasztalt zsidó orvos lakik s onnan szintén vissza kellett jönnöm. A hosszú ut alatt a nép még csak görbe tekintetet sem vetett rám. Az utcán lézengők, mint a bogarak, ha a falrepedésből a szobába találtak kimászni és neszt hallanak — élénken siettek rejtekeikbe vissza, hogy észre se véssenek. Ily város, mely magát örzi a látatástól, nem fogja észrevenni még nagyságod érdemeit is. Budának lelkét, életét kiűzték a jancsárok. Mi egy holt tetemben élünk. A rothatás táplál minket egy darabig; de annak is végtére kiszáradnak nedvadó részei, s egész éléstárunk száraz porrá omlik össze, melyet csak a bibliai kigyó ehet meg.

A kétségbeesett városbíró ezen zord eszméi, mint az őszi köd a ruhát, egészen átjárták Werbőczyt.

Soha oly szerencsétlennek, oly elhagyottnak, oly zavartnak nem érezé magát. Alig lelte meg az ajtót, melyen bejött, és szemei könnyel teltek, midőn — a mit eddig észre sem vőn — a máskor népes utcákon is alig talált élő lényre. Nem csak a kard, a csótáros mén, a gazdag uri kocsik, s a törvény és tudomány embereinek sürge, élénk hullámozása hiányzottak; de a kereskedés, üzlet, a henyé kíváncsiság, s a napokba kényelmes beleélés sem mutatkozik sehol. A vidék nem hozott be semmit eladni, s nem jött semmit bevásárlani. Az iskolák és nagyobb tanintézetek pusztán állottak. A gyerekek már haza oszlának, még az ostrom előtt, s a tanítók, midőn a jancsár a piacon sátot vert, kezökbe vevék a vándorbotot.

A halott város még csak a kiköltözni akaró udvar és a bevont török katonaság által folytatá látszatos életét, minden szív-

dobogás, minden vérkeringés, mozgás, érzés és törekvés nélkül.

Kikkel Werböczi találkozók, kórodából kibuvó betegként, féltek a légtől, a szabadtól, az észrevétetéstől, s arcukat lesütve, ruháikat összevonva, serültek fedél és védhely alá.

Senkisémet köszönt neki, senkisémet látszott ismerni, tisztelni vagy gyűlölni őt.

— Boldog isten! gondolá, hisz e város hasonlít a beszakadt bányához, melynek munkásai a nyilást fedő kövek és föld által örökre el vannak zárva a világtól, s bizonyosan tudják, hogy a pislogó mécsessel

együtt életök ki fog alunni, és senki sem fogja megmondhatni: meddig szenvedtek, mikor haltak meg.“

Werböczi még azt is meggondolhatta volna, hogy ha Budán többé az államférfiu nem hathat, a bíró igazságos ítélete nem kelendő; még kevésbbé van szükség a szónoklatra, mely sem oly hasznos, mint a belátás, sem oly igaz, mint a részrehajlatlan ítélet.

Budán ezentul csak a dervis szónokol, midőn a toronyból az órát harang helyett elkiáltja, és az örült, ki a törökök közt szentnek tartatván, jóvendölési szabadítékkal bir.

KEMÉNY ZSIGMOND.

KISFALUDY-TÁRSASÁG.

A Kisfaludy-társaság jan. 30-dikán tartotta évi tagválasztó ülést. Nyolcz hely levén összesen betölthető, a társaság ezúttal ötöt töltött be. Tagokul választotta nevezetesen: Bérczy Károly, Dobsa Lajos, Fábián Gábor, Lévy József, Madách Imre urakat, kiknek az illető választási okmányok már elküldettek.

Ezen ülésben három új alapítvány lön bejelentve, ugymint Szitányi Ullmann Adolf, Szitányi Ullmann Izidor és Szitányi Ullmann Vilmos uraké.

Elhatározta egyszersmind a társaság ezen ülésben, hogy a pártolóknak járó könyvilletményekben ezentul az alapítók is részesüljenek.

Örömmel értesült a társaság, hogy a nemzeti színházban febr. 5-én diszelőadás fog tartatni, melynek jövedelme harmadrészét az igazgatóság a Kisfaludy-társaságnak szánta; ennek következtében a budai népszínházban a Kisfaludy-társaság javára rendezendő műkedvelői előadás egy nappal előbb, t. i. febr. 4-én lesz.

Pesten, jan. 31-én 1862. *Greguss Ágost*, titoknok.

Folyó hó 6-án, mint Kisfaludy Károly születése évnapiján, tartotta a társaság a múzeum disztermében nyilvános *közgyűlést*, fenállása óta ezúttal a XII-diket. A közgyűlés tárgyai az előre kibocsátott program szerint valának: 1) az *elnök* megnyitó beszéde 2) *titoknoki* jelentés a társaság történeteiről és pénztára mibenlétéről, 3) *Szász Károly* tag felolvasása: „Lorándfi Zsuzsána szönyege“ című költemény, 4) emlékbeszéd Vachott Sándor elhunyt tag

felett, *Tóth Lőrincztől*. 5) az *igazgató* felolvasása „Daliás idők“ című költeményből. 6) *Jókai Mór* tag felolvasása: „Bábel“ című költemény, 7) *titoknoki tudósítás* az 1848-beli pályázatokról s új jutalom kihirdetése, végül 8) az *elnök* zárszava. — Az előadott tárgyakból ezúttal, mint a társaság történetére tartozót, a titoknoki jelentést adjuk egészben, melynek lapunkból sem lehet hiányzani.

TITOKNOKI JELENTÉS

a társaság történeteiről s munkálkodásáról az utolsó közlés óta.

Tisztelt gyülekezet!

Föladatomma van téve a Kisfaludy-társaság történeteinek előadása az utolsó közlés óta mostanig.

Az ügyek rendes folyásában a társaság közléseit egy-egy esztendő választja el egymástól, s így a titoknok hivatalos jelentése a társaság történeteiről a legközelebb elmúlt esztendő körére szokott kiterjedni; de ha jelen közülésünkől visszatekintünk, ennek közvetlen elődjét tizenegy évi távolban látjuk mögöttünk.

A Kisfaludy-társaság 1848-iki febr. 6-dikán tartotta utolsó közlését; az utána következett febr. 6-kán Budapest nem volt a haza fővárosa, nem is város többé, hanem császári tábor.

Az új rendszer az egyesültek szabad működését akadályozván, a Kisfaludy-társaság munkálkodása is megakadt, s e sivár időben csak

egy-egy könyv emlékeztette rá olykor a közönséget. E kénytelen szünet közben jelentek meg :

1) Az „Évlapok“ VII-dik kötete (1849);
2) A „Hellen könyvtár“ V. és VI-dik kötete, Euripides válogatott színműveiből „Ifigéniát Aulisban“ s „Ifigéniát Taurisban“ Szabó Károlytól foglalva magában (1849);

3) „A szépirodalom alapvonalai“ Greguss Ágostól, mely munkát a Kisfaludy-társaság még 1847-ben fogadott el kiadás végett (1849);

4) A „szépirodalom remekirók“ III-dik kötete: M. Fab. Quintilianus utasítása az ékesszólásra, Szczy Imrétől, az egri érsek, Bartakovics Béla ur ő excja költségén (1856);

azonkívül Kisfaludy Károly munkáinak többféle kiadásai, a költőnek állítandó emlék pénz-alapja növelésére rendezve Toldy Ferencz által, így nevezetesen :

5) Tihamér, regény (1854);

6) Vig elbeszélések, képekkel, a „Vasárnapi könyvtár“ nyolczadik füzetéül (1858);

8) Minden munkái, mint ötödik összes kiadás, nyolcz kötetben (1859—60).

A társaság egyébiránt az alatt is, míg működését meg kellett szüntetnie, nem szünt meg fáradozni, hogy azt újra megkezdhesse. Mihelyest egyfelől az akkori győztesek ingerültsége csillapodni, másfelől a nemzet zibbadtsága oszladozni kezd, s némi remény mutatkozék arra, hogy a Kisfaludy-társaságnek tán megengedik ártatlan és békés, a politikától idegen, csupán szépirodalmunk emelésére s nemesítésére czélzó munkája folytatását: a társaság elnöksége nem késett a Kisfaludy-társaság alapszabályait megerősítés végett fölterjeszteni. Ez 1853-ban történt, s a társaság négy évig várakozott a feleletre, mely nem jött meg. Az elnökség 1857-ben febr. 16-dikán megújítá kérelmét, mire a budai cs. k. helytartósági osztály egy év múlva, t. i. 1858-ban febr. 9-kén arról értesíté az elnököt, hogy a benyújtott alapszabályok „nem alkalmasak a legfelső helyen való előterjesztésre“ s ennél fogva új alapszabályi terv beadása kívánatik. Az új alapszabályi terv megvitatására — s csupán erre — a társaság engedelmet kapott, hogy cs. biztos jelenlétében ülést tarthasson. Ez ülést Császár Ferencz alelnök febr. 26-dikán megtartá s az ujon átdolgozott alapszabályok haladéktalanul fölterjesztetének. A budai cs. k. helytartósági osztály mart. 27-dikén ezeknek ismét némi módosításait sürgeté; aztán az egész ügy megint elpihent két esztendőre. A Kisfaludy-társaság további fennállása végül 1860-ban april 6-dikai legfelső elhatározással engedtetett meg. A cs. k. helytartóság — már ekkor nem „osztály“ — máj. 3-dikán tudatá ezt az elnökkel, s a föléledt társaság azon hó 24-dikén tartá meg első ülését.

Ez ülésben — a jegyzőkönyv tanúsága szerint összesen tíz tag vett részt, jöllehet a helybe-

liek csaknem mindnyájan megjelentek *). Hány ismerős arc, hány fényes név hiányzott a diszes koszoruból — és hány örökre!

Bajza József, Bártfay László, Császár Ferencz, Garay János, Hazucha Ferencz, Helmecey Mihály, Nagy Ignác, Péczely József, Szczy Imre, Szczy József, Szontagh Gusztáv, Vörösmarty — halva; egy harmada a 48-beli társaságnak!

Ketten, élve bár és tollukkal a hazának élve, de távol a hazától : Jósika Miklós és Pulszky Ferencz.

Még mások, élve, és a hazában élve, de élő halottak, mint Vachott Sándor . . .

A megfogyott társaságnak egyik legelső gondja volt új munkásokkal gyarapítani erejét s jul. 15-én kilencz új tagot választott kebelébe. Ezek : Csengery Antal, Greguss Ágost, Gyulai Pál, Jókai Mór, Kazinczy Gábor, Kemény Zsigmond b., Salamon Ferencz, Szász Károly, Tóth Kálmán.

A választásokon kívül még néhány függőben maradt ügyet intézett el a társaság; így többek közt az 1848-ban beérkezett nyolcz hitregei pályamunka közül, a megbízott bírálók jelentései alapján, az ötven arany jutalmat s Jósika Miklós b. által ehhez ajánlott ezüst billikomot az 5. számú s ily jeligéjünek ítélte : „Milyen az ember, olyan az istene,“ melynek szerzőjéül a m. akadémiának most már elhunyt rendes tagja, Kállay Ferencz bizonyult; — aztán, egyesülten az új tagokkal, abban fáradozt, hogy új munkássága alapjait megvesse. Aug. 1-jén tartott ülésében megválasztá elnökeit és tisztviselőit; s áthatva azon meggyőződéstől, hogy földadatát, mely most már kiválólag szépirodalmunk irányozásában áll, csak úgy fogja kellően teljesíthetni, ha új erővel megindítandó kiadásait nagyobb mérvben, több ágra kiterjeszkedve, minél számosabb közönségnek nyújthatja, bizottságot nevezte ki, hogy a mivélés alá veendő tárgyakra s foganatosítandó vállalatokra, ugyszintén a szükséges anyagi lap megszerzésére s biztosítására nézve, részletes tervet készítsen. E tervet a társaság sept. 27-ikén tárgyalván s jóváhagyván, hozzá képest azonnal meg is kezdte működését.

Egyik teendője volt a társaság köré gyűjteni a hon ama lelkeseit, kik valamint gyámolításukkal általában lehetővé teszik e szépirodalmi intézet munkásságát, ugy e munkásságra irányzott figyelmök és érdekeltségök által azt folytonosan buzdítják és sikerét mintegy előre biztosítják. A másik teendő volt maga a társaság munkásságának kiszabása és megindítása. E két feladat oly szorosan együvé van kapcsolva, hogy egyiket a másik nélkül nem lehetett megoldani : mert a föl-

*) Eötvös József b. mint elnök, Toldy Ferencz, mint igazgató, Gaál József, Kis Károly, Lukács Móricz, Szalay László, Székács József, Szigligeti Ede, Tóth Lőrincz és titoknokul Hunfalvy Pál.

éledt társaság hogyan indítsa meg munkálkodását a szükséges pénzerő nélkül? de viszont hogyan forduljon e szükséges kellékért a hon lelkeseihez, ha föléledéséről éppen megindított munkássága által nem győzi meg a nemzetet? Az első lépéseket igen ovatosan kellett megtenni, nehogy a társaság akár vállalkozási buzgalmában átlépve azon határokat, melyek közé a hazafias áldozatokban ugyan ki nem fáradt, hanem nagyobb-kisebb mértékben mégis kimerült nemzet segítsége kénytelen volna szoritkozni, munkásságának nagy megkezdése által annak folytathatóságát kockáztassa, akár pedig kishitűleg csak az előre bizton kimutatható anyagi alapra támaszkodván, mely magában jóformán tért sem enged működésének, a közrészvét tétlen bevétele által magát e részvétet eljátszsa.

Minden körülményt gondosan számba véve, a társaság egyelőre következőkben állapította meg munkásságát.

Az „Évlapok“-at, mint a Kisfaludy-társaság működésének hivatalos közlönyét, ezentul is ki fogja bocsátani, még pedig, mint 1847-ig, a tartalom bősége szerint egy vagy több évre terjedő kötetekben. E kiadás költségeit a társaság saját erejéből, azaz ama tőkék kamatjaiból hitte födözhetni, melyekkel 1860-ban rendelkezett.

Elhatározta továbbá a társaság, hogy szépirodalmi könyvtárt indít meg, melyből évenként 60—60 ívet fog közzétenni, olyképen, hogy a megjelenendő, akár eredeti, akár fordított munkák egy harmada becsesebb költői műveket, két-harmada pedig regényes olvasmányt foglaljon magában. Ezen kiadás költségeit a társaság előfizetés útján akarta födözni, fölszólítást intézve a haza fiaihoz és leányaihoz, hogy, mint a Kisfaludy-társaság pártolói, kötelezzék magukat három éven át évenkénti 4—4 ftnyi díj befizetésére, melyért nekik, szintén három éven át, azon 60 ives vállalatba fölveendő könyvek fognának — pártolói illetményül — kijárni.

Tomori Anasztáz ur bőkezűsége folytán még lehetővé lett, hogy a Kisfaludy-társaság Shakespeare magyar kiadásába is belebocsátkozzék. Tomori ur ugyanis késznek nyilatkozott a Kisfaludy-társaság által eszközzendő s közrebocsátandó magyar Shakespeare-kiadás költségeit előlegezni, s e kiadás netaláni tiszta jövedelmét a társaságnak ajánlotta föl. A társaság örömmel karolá föl az ügyet, felhívá a magyar írókat Spakspere fordítására s közéttévé egyszersmind kívánalmait a fordítás minősége iránt; a kiadásból remélhető tiszta jövedelemben pedig az ugy is igen mérsékelt (egy-egy szinműért 200 ftjával) díjazandó fordítókat határozá részesíteni.

Az elősoroltakon kívül a társaság ezuttal,

pénzügyi állapotánál fogva, egyébire nem terjesz-
kedhetett; hogy azonban módja legyen célját,
mely szépirodalmunk emelése s a közizlés nemesi-
tése, minél hathatósabban előmozdítani, hogy ki-
adványainak mind számát, mind értékét növelhesse,
hogy akár jutalomkérdések kitűzése, akár bizonyos,
különösen szépészeti munkák megiratása vagy már kész jelesek közrebocsátása által íróinkat
a széptudomány kevésbé kegyelt, de nem kevésbé fontos részeinek mivelésére ösztönözze :
abban állapotodott meg, hogy fölszólítást fog intézni
hazánk vagyonosb fiaihoz, de kivált leányaihoz,
legyenek e szépirodalmi intézet élénkebb és sikeresb
működésének biztosítóivá, alapítsanak számára nagyobb
tőkéket, melyek őt az imént röviden elősorolt földatok
teljesítésére képessé tegyék, szóval, álljanak föl e társaság Moecenásai-
ként, kiknek a társaság csak az „Évlapok“-kal kedveskednék,
számot adva bennök, hogy miképen gyümölcsözteti a kezére bocsátot hazafias áldozatokat.
(Ujabb határozat szerint azonban a társaság mindaddig,
míg a pártolás mértéke a hatvaníves vállalat fenntartására elegendő lesz,
az alapítókat a pártolói könyvilletményekben is részesíti.)

A társaság még ezen, jövődöbeli munkálkodására vonatkozó előkészületekkel volt elfoglalva, midőn a közülés rendes ideje, a mult évi febr. 6-ik napja következett. Mily munkálkodási eredményt mutathatott föl ekkor a társaság? Ugyszólván csak terveket, nem tetteket. Szabad volt-e meghí-
nunk a közönséget, hogy elmondjuk neki — nem a mit foganatosítottunk, de a mibe még bele sem fogtunk? Nem jobb-e hallgatni, ha nincs miről beszélni? A méltányos nemzet bizonyára nem is várta, hogy az alig néhány hava feltámadt intézet már valami készszel, valami sikeres végzeményekkel állhasson elő: de éppen azért célszerű lett volna-e — közülés mutatóványával — a várakozást fölbreszteni és ki nem elégíteni? . . . A társaság fájdalommal bár arra látta magát kénytetve, hogy a legelső közülési napot, mely ujjászületése óta reá virradt, közülés nélkül hagyja elmulni, bizván, hogy egy év lefolytával, a következő közülés napján annál több vívmánnyal fog a közönség előtt megjelenhetni.

E nap ime bekövetkezett — s mit mutathatunk föl? A társaság tervei tényekké érlelődtek-e? A nemzet fölkarolta-e segélyre szoruló intézetet? s ha igen, az intézet méltólag viszonzta-e az iránta nyilvánult részvétet? Szóval, eleget tett-e a nemzet a társaságért s a társaság a nemzetért?

Legyen szabad e kettős kérdésre ugy felelnem, hogy mind a nemzet, mind a társaság bizonyára többet tett volna, ha nincsenek a lefolyt év súlyos küzdelmei.

(Folytatjuk.)

VEGYES.

— Az akadémia nyelv- és széptudományi osztályának hétfői ülésében *Fogarassy János* r. tag olvasta fel egy részét „szabatosság az igeidőkben,“ című dolgozatának. Ezuttal azt fejtegette hogy a régi *nyelvelmékek*, habár nyelvünk etymológiájára, a gyökyszavak és képzők viszonyára, időnkénti módosulásokra stb. világot derítenek és így azok tanulmánya mellözhetlen: arra, hogy belőlük az igeidők szabatos használatát megállapítsuk, épen nem elegendők. Ugyanis e nyelvemlékek szókötésén s így az igeidők használatában is kétségtelen a latinosság; miről a foglalo módú, s egészen latin syntaxis szerint használt igeidők gyakorisága tanuskodik. Értekező erre nagy számmal idéz példákat a régi biblia fordításokból s egyéb codexekből. E latinosság nyomait látja továbbá a személyes-, meg a birtok-névmás szükségtelen kirakásában a birtokragos nevek és az igék előtt, mi a Halotti Beszédben még nem volt oly gyakori, mint a későbbi emlékekben. Innen azt következteti, hogy az igeidők használatára maga a régiség nem szolgálhat sinórmértékül, annál kevésbbé, mert latinossága mellett ingatag is; így például a Müncheni codex, egyetlen lapján, a latin perfectumot négy féle multtal adja vissza. — Ez után *Szabó J.* lev. tag következő munkát jelentette be: „Hajózási műszótár. Irta *Kenessey Albert*, hajós kapitány.“ A felolvasott előszóban szerző kifejti az elveket, melyek őt e munka összeállításában vezérelték, s melyek közül dicsérve emeljük ki, hogy „új szavak készítését lehetőleg kerülte“ hanem igyekezett a magyar hajós népnél divatozó neveket alkalmazni. — Végre a titoknok olvasá *Szász K.* és *Greguss Á.* tagok bírálatát egy, az akadémiahoz beadott ily című versgyűjtemény felől: „Fáklya, mely eszméket lobogtat“ — de mind két bíráló költőietlennek sőt kritikán alólinak találván, vissza fog küldetni szerzőjének. Jelentette még a titoknok, hogy *Vámbéri I.* tagtól *Stambulból* „tatar nyelvmutatványok“ érkeztek: ez utóbbiak az osztályhoz utasítottván, az ülés — hamarabb mint rendesen — eloszlott.

— A Kisfaludy-társaság alapítói és pártolói örvendetesen szaporodnak. Új alapítók közelebb: *Deák Ferencz*, *Somssich Pál*, *Lónyai Menyhért*, b. *Eötvös Dénes* és *Rosti Pál* urnak; továbbá *Szontagh Pál* ur, s mint a M. O.-ban olvassuk *Ebner Ede* ügyvéd ur. — Alapító-levél minták vannak letéve az igazgatónál (Üllei ut és 3 pipa utca sarkán) *Greguss Ágost* titoknoknál (Aldunator 22 sz.) és pénztárnok *Szathmáry Lajos* urnál (Üllei ut : köztelek).

— Némely lap még egyre zokon veszi, miért nem ad a Kisfaludy-társaság fordított regények helyen eredetieket. A társaság épen nem zárja ki

ez utóbbiakat, sőt szeretné, hogy minél több eredeti jó művet adhasson, de e végre szükséges, hogy az írók beadják hozzá műveiket, sőt (a mennyiben valamely író képességében előre meg nem bizna) *ítélete* alá is bocsássák; mert egy széptani társaság nem egyszerűen könyvkiadó firma, hogy jót roszat, csupán mert magyar, minden válogatás nélkül kiadjon; zsenge erejétől pedig azt kívánni, hogy nagyobb díjazás által a könyvárusi versenyt legyőzze, legalább is — korakivánság.

— Megjelent: „Február hatodika. Előjáték. Irta a Kisfaludy-társaságnak egy régi tagja. (Nem titok már, hogy e régi tag *Toldy Ferencz*.) Előadott a budai népszínház Kisfaludy-ünnepén, febr. 4. 1861.“ Ára (20 kr.) a Kisfaludy-társaság javára fordittatik. — Az egy ivnyi művecske, drámai alakban, Kisfaludy Károly életének egyes mozzanatait és halálát tünteti fel; a párbeszéd személyei egy kegyeletes Utazó s a Hely szelleme. Kisfaludy Károly mint néma személy tűnik fel, elsőben mint katona Olaszföldön, tábortűz körül mulató bajtársaival, azután mint vándorművész ugyanott, mint festő Bécsben, végre halottas ágyán. Ajánljuk olvasóink figyelmébe a kegyeletes ünnepély emlékére szolgáló művecskét.

— Olvassuk, hogy *Purgstaller József* „Bölcsészetének“ két első kötete — 1. Lélektan, 2. Logica — megjelent egészen átdolgozott harmadik kiadásban, s kötetje 1 ftjával kapható.

— *Maszák Hugo* a világfestészet nagyjainak arcképekkel illusztrált életrajzait készülő bõven kidolgozva közrebocsátni. Jó sikert ohajtunk.

— *Reményi Ede* előfizetést hirdet „Eredeti magyar népdalok és csárdások“ című 3 füzetnyi zene-szerzeményére. Előfizetési ár 2 ft. — Ugy tudjuk, *Reményi* számára *Tompa* irt néhány népdal-szöveget: vajon ezek szolgálnak-e szövegül az eredeti népdaloknak? Nem volna rossz ajánlás.

— *Sándor László* hazánkfia — írják egy párisi levélben — feltalálta, hogyan lehet a gázt nemcsak világításra, hanem egyszersmind erő-kifejtésre és melegítésre is használni. A francia akadémia nagy elismeréssel fogadta e találmányt, sőt már több gyárban alkalmazva is van. Ha ez így megy, rágalomnak bizonyul a régi tréfa, hogy a magyar nem talált föl egyebet a fakilincsnél.

— *Than Károly* egytemi tanár és akad. I. tag ily című könyvet adott ki: „Vázlatok a minőleges vegytani elemzés gyakorlati tanulmányozásához.“ (A címmel megakad a *Lloyd*: így fordítja: „Grundriss des praktischen Studiums der chemischen Analyse“ tehát a *minőleges* kimaradt. — Nehéz is mind n magyar könyvczimet lefordítani.)

UJ KÖNYVEK *).

SÁROSPATAKI FÜZETEK. Protestans és tudományos folyóirat stb. Szerkeszti *Antalfi János*. Hatodik évfolyam I. füzet. Előf. ára egész évre 6 ft. *E füzetek 1859—60—61 évi folyamából még néhány teljes példány — együtt 10 ftért — kapható.* — (Sáros-Petak, a főiskola betüivel.)

BEDE ÁDÁM. Regény. Irta *Eliot György*. Angolból fordította *Salamon Ferencz*. Első kötet 2-dik füzete. Szétküldetik a Kisfaludy-társaság pártolónak. (Emich, Pest, 1861.)

KÉZAI Simon mester magyar KRÓNIKÁJA. Fordította *Szabó Károly*. Ára 1 ft. (Ráth, Pest.)

NYILT LEVELEZÉS.

A szolnoki t. cz. kaszinónak. Vettük a 4 ftot.
A „Jövő“ t. szerkesztőségének. L. A. ur Ujfahértórol azt írja nekünk hogy 4 ft. pártolói díjt oda küldött be Mind eddig nem kaptuk.

TARTALOM.

Goethe és Shakespeare. — Az Ember tragédiája. *Szász K.* — Malvina költeményei. *M. P.* — Az utolsó Zrínyi. *Tóth E.* — Buda első gyásznapjai. *Kemény Zs.* — Kisfaludy-társaság. — Vegyes. — Uj könyvek. — Nyílt levelezés.

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tehesük, kéretnek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az ujonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész czímét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek. *A szerkesztőség.*

Előfizetési felhívás

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

aesthetikai, kritikai és szépirodalmi hetilapra.

A SZÉPIRODALMI FIGYELŐ első éve october végével lefolyt.

Nem szükség mondanunk, mennyi akadálylyal kellett küzdenie fenállása első évében: részint, mivel a közönség osztatlan figyelmét a haza nagy érdekei vették igénybe; részint, mert a kedélyek általános hullámlása az irodalmi csöndesebb munkásságra is ernyesztőleg hatott.

Mindamellettt igyekeztünk megoldani feladatunkat. Mennyire sikerült ez: olvasóinkra bizzuk megítélni. Elöttük a lap egy évi folyama erős és gyöngye oldalaival; ám forgassák végig s ítéljenek: lehetett volna-e az adott körülmények közt e nemben valami sokkal jobbat állítani elő.

Szándékunk volt előfizetési határidőket összeegyeztetni a naptári évvel, s e czél-

ból december végeig is fogadtunk el előfizetést. De bővebb megfontolás után beláttuk, hogy e változtatás nem czélszerű. Lapunk mind alakjára, mind tartalmára nézve alkalmas, hogy év végén bekötsessék; s azon t. előfizetőinket, kik mult évi novembertől jelen october végeig járatták, ha tovább nem kívánnák is, nem foszthatnók meg czímlaptól és tartalomjegyzéktől. Már pedig ha ezeket adunk most octoberben s így bezárjuk ez évi folyamot: nem adhatunk decemberben ismét. A kötetek disztelen egyformátlansága is ellene mond ama változtatásnak. Ennélfogva tisztelettel fölkérjük azon t. cz. előfizetőinket, kik december végeig küldték be a pénzt, hogy előfizetésüket félévre kiterjeszteni méltóztassanak.

Ezek szerint az előfizetés rendje így áll:

Helyben házhoz, vidékre postai küldéssel:

Egész évre (nov. 1861—oct. 1862) . . . 10 ft. a. é.

Fél évre (nov. 1861—apr. 1862) 5 „ „

Négy óra (jan.—ápril) 3 „ 50 kr.

Az előfizetési pénz a „Szépirodalmi Figyelő“ kiadó hivatalába (Egyetem-utca 4. sz.) küldendő be.

Pest, oct. 23. 1861.

Heckenast Gusztáv

kiadó.

Arany János

szerkesztő tulajdonos.

Melléklet: A magyar nemzet „Classicus írói.“ Harmadik folyamára.

Arany János, felelős szerkesztő és laptulajdonos.

Kiadó: Heckenast Gusztáv.